

AGJENDA E GJELBËR – ARRITJET E KOSOVËS TRE VJET PAS SAMITIT TË SOFJES

Raport i progresit

Nëntor 2023

AGJENDA E GJELBËR – ARRITJET E KOSOVËS TRE VJETE PAS SAMITIT TË SOFJES

Raport i progresit

Nëntor, 2023

Autor: INDEP

Programi: Zhvillim i Qëndrueshëm

Publikuar: Nëntor, 2023

Zhvillimi i Qëndrueshëm
Sustainable Development

Instituti për Politika Zhvillimore – INDEP

Publikim i Institutit për Politika Zhvillimore (INDEP). Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Asnjë pjesë e këtij publikimi nuk mund të riprodhohet, ruhet në një sistem rikthimi ose transmetohet, në çfarëdo forme ose me çfarëdo mjeti, pa pëlqimin paraprak të botuesit. Publikimi mund të shpërndahet në formë elektronike, por vetëm në tërësi dhe vetëm për qëllime jo komerciale.

german
cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Ky raport progresi u mundësua me mbështetjen e Qeverisë Gjermane dhe implementuar nëpërmjet Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Projekti Energjetik në Kosovë. Pikëpamjet dhe opinionet e shprehura në këtë botim janë të autorëve. Ato jo domosdoshmërisht pasqyrojnë opinionet ose pikëpamjet e GIZ-it.

PËRMBAJTJA

Hyrje	1
Metodologjia e vlerësimit dhe monitorimit	4
Dekarbonizimi: Klima, Energjia, dhe Mobiliteti (Shtylla 1)	6
1.1. Politikat për Klimë dhe Dekarbonizim	7
1.2. Efiçienca e energjisë dhe burimet e ripërtritshme të energjisë	9
1.3. Infrastruktura	11
Ekonomia qarkore (Shtylla 2)	12
2.1. Prodhimi i Qëndrueshëm dhe menaxhimi i mbeturinave	13
Ndotja e ajrit, ujit dhe tokës (Shtylla 3)	14
3.1. Ratifikimi i Konventës për ndotje ndër-kufitare dhe protokollet e saj	15
3.2. Ndotja e ajrit dhe menaxhimi i ujit dhe tokës	16
Sisteme të qëndrueshme të bujqësisë dhe ushqimit (Shtylla 4)	18
4.1. Përafrimi me legjislacionin dhe standardet evropiane për bujqësinë sanitare dhe organike	19
Mbrojtja e biodiversitetit dhe ekosistemeve (Shtylla 5)	21
Rekomandime	23

ARRITJET KRYESORE TË KOSOVËS NË ZBATIMIN E AGJENDËS SË GJELBËR

Strategjia Kombëtare e
Zhvillimit 2030

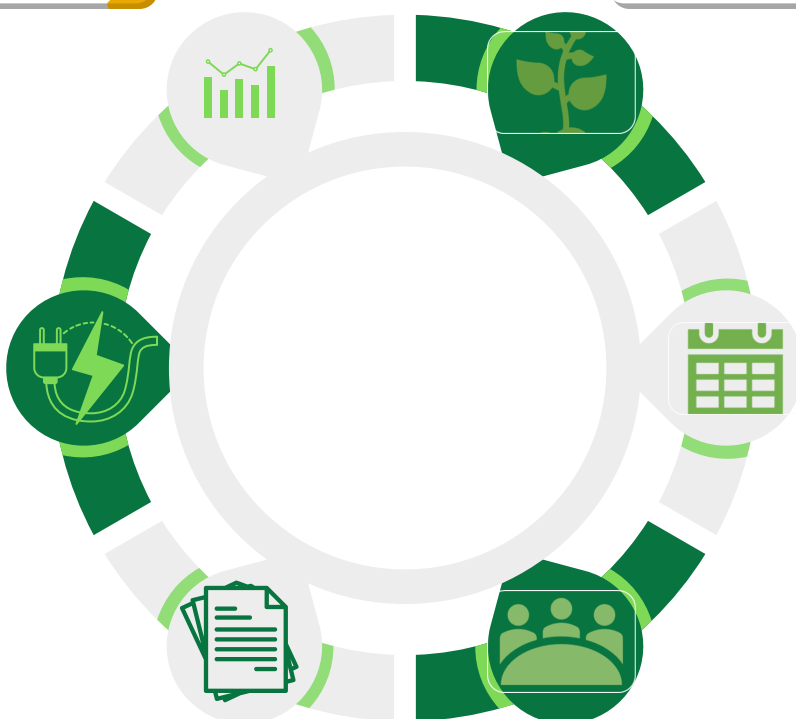
Plani i Veprimit për
Klimën 2019–21

Strategjia e Energjisë
2022 - 2031

Strategjia e Ndryshimeve
Klimatike (CC) për
periudhën 2019–28

Nënshkrimi i Deklaratës së
Sofjes për Agjendën e
Gjelbër në Nëntor 2020

Formimi i Këshillit të
Ndryshimeve Klimatike
2022

Hyrje

Kriza energjetike, e cila ndikoi ndjeshëm edhe në Kosovë, shënoi një nga periudhat më sfiduese për Ballkanin Perëndimor në vitin 2022. Duke pasur parasysh këto rrethana unike, qeveritë u ndjenë të detyruara t'i jepnin përparësi sigurisë energjetike afatshkurtër me tepër se Marrëveshjes së Gjelbër Evropiane. Rrjedhimisht, Marrëveshja e Gjelbër zbriti në listën e prioriteteve. Një vit më vonë, Ballkani Perëndimor vazhdon të përballet me një krizë energjetike, megjithëse ajo është lehtësuar në krahasim me vitin e kaluar. Tani, është e domosdoshme të rikthejmë vëmendjen tonë në Agjendën e Gjelbër.

Kosova, së bashku me Shqipërinë, Bosnjën dhe Hercegovinën, Maqedoninë e Veriut, Serbinë dhe Malin e Zi, u angazhuan për zbatimin e Agjendës së Gjelbër gjatë Samitit të Sofjes në Nëntor 2020. Kjo Agjendë bazohet në pesë shtylla kryesore::

- Kalimi në burime të energjisë së pastër dhe mbrojtja e klimës;
- Kalimi drejt një ekonomie rrethore;
- Mbrojtja dhe rivendosja e biodiversitetit;
- Krijimi i sistemeve të qëndrueshme të bujqësisë dhe ushqimit.

Pavarësisht qasjes së dukshme të këtyre qëllimeve, Kosova dhe vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor përballen me sfida të vazhdueshme në rrugëtimin e tyre drejt një të ardhme më miqësore me mjedisin. Këto sfida dalin nga kostot financiare, ekonomike dhe sociale të proceseve të transformimit, interesat konkurruese midis palëve të interesuara, mungesa e informacionit midis vendimmarrësve dhe mungesa e bashkëpunimit të fortë rajonal.

Për të tejkaluar këto pengesa, Plani Ekonomik dhe i Investimeve i Komisionit Evropian (EIP) për Ballkanin Perëndimor, i miratuar në tetor 2020, ofron mbështetje thelbësore për Agjendën e Gjelbër. Ai ofron subvencione që arrijnë në nëntë miliardë euro dhe një program garancie që synon të tërheqë investime shtesë prej 20 miliardë euro gjatë shtatë viteve të ardhshme [1].

Megjithatë, Komisioni Evropian nuk është entiteti i vetëm që punon për të avancuar Agjendën e Gjelbër. Qeveritë e Ballkanit Perëndimor bashkëpunojnë ngushtë me Këshillin për Bashkëpunim Rajonal, duke zhvilluar së bashku Strategjinë e Evropës Juglindore (SEE) 2030 dhe Planin e Veprimit për zbatimin e Deklaratës së Sofjes mbi Agjendën e Gjelbër ndërmjet viteve 2021 dhe 2030. Këto dokumente përcaktojnë objektivat specifike dhe afatet kohore për zbatimin e Deklaratës së Sofjes për secilin vend.

[1] Ballkani Perëndimor: Një Plan Ekonomik dhe Investues për të mbështetur rimëkëmbjen dhe konvergjencën ekonomike". E qasshme këtu: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/western-balkans-economic-and-investment-plan-support-economic-recovery-and-convergence-2020-10-06_en

Me nënshkrimin e Deklaratës së Sofjes mbi Agjendën e Gjelbër, Kosova ka ndërmarrë hapat e saj fillestarë drejt një tranzicioni më të gjelbër. Përkundër miratimit të ligjeve specifike për të krijuar korniza ligjore dhe rregullative për çështjet e energjisë dhe klimës, legjislacioni i Kosovës ende ka boshllëqe kur bëhet fjalë për adresimin e sfidave mjedisore.

Tabela 1. Dokumentet kryesore për zbatimin e Deklaratës së Sofjes në Kosovë

Strategjia e Energjisë	Strategjia e zhvillimit për ulje të emetimit të karbonit	Politikat për Eficiencën e Energjisë	Strategjia për Zhvillimin e Burimeve të Ripërtitshme
Strategjia e Energjisë 2017-2028	Strategjia për Ndryshimet Klimatike 2019-2028 dhe Plan i Veprimit për Ndryshime Klimatike 2019-2021 (miratuar)	Plani Kombëtar i Veprimit për Eficiencë të Energjisë (PKVEE) 2019-2021 (draft)	Plani Kombëtar i Veprimit për Energjinë e Ripërtitshme (PKVER 2011-2020)
Strategjia e Menaxhimit të Mbeturinave	Udhërrëfyesi i Ekonomisë Qarkore	Plani i Restaurimit të Tokave Pyjore të Ballkanit Perëndimor	Strategjia e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
Strategjia e Menaxhimit të Integruar të Mbeturinave 2021-2030 dhe Plan i Veprimit 2021-2023	Nisur nga MMPHI (mars 2023)	Strategjia e Zhvillimit të Pyjeve 2021 - 2030	Strategjia e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural 2022 - 2028

Adresimi i këtyre boshllëqeve në legjislacion është jetik për zbatimin e suksesshëm të Agjendës së Gjelbër në Kosovë. Arritja e kësaj nuk varet vetëm nga zyrtarët e zgjedhur të Kosovës, por gjithashtu kërkon edhe mbështetjen e shoqërisë civile dhe OJQ-ve lokale. INDEP, si një nga këto OJQ, po punon në mënyrë aktive për të krijuar një mekanizëm vlerësimi për përcjelljen e progresit të Agjendës së Gjelbër.

Ky raport është hartuar me qëllim të qartë për zhvillimin e këtij mjeti vlerësimi, në mënyrë që, çdo vit pas nënshkrimit të Deklaratës së Samitit të Sofjes, të mund të vlerësojmë rekomandimet tona, fushat e progresit dhe fushat ku progresi mungon. Çdo pikë nga Deklarata është trajtuar si një tregues në qasjen tonë të vlerësimit, duke marrë një pikë bazuar në nivelin e zbatimit të saj. Në vitet e ardhshme, ne do të vazhdojmë përpjekjet tona të avokimit bazuar në rekomandimet e përshkruara në këtë raport.

Indikatorët e përdorur për këtë vlerësim janë bazuar kryesisht në dy dokumente themelore:

- Udhëzuesi për Zbatimin e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor, i publikuar nga Komisioni Evropian.
- Udhëzues për Zbatimin e Agjendës së Gjelbër, e krijuar nga Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC).

Këto dokumente shërbejnë si pikë referimi për vlerësimin dhe ofrojnë udhëzime të detajuara, KPI (Indikatorët kryesorë të performancës) dhe strategjitë e zbatimit, duke siguruar kështu që procesi i vlerësimit të përafrohet me qëllimet dhe objektivat e synuara të Agjendës së Gjelbër.

Metodologjia e vlerësimit dhe monitorimit

Metodologjia në këtë raport është një kombinim i metodave kualitative dhe kuantitative. Të dhënat e paraqitura janë mbledhur kryesisht përmes hulumtimit në tavolinë, nga raportet e Komisionit Evropian, dokumentet qeveritare dhe të dhëna të tjera zyrtare. Për treguesit e identifikuar në pesë shtyllat e Agjendës së Gjelbër, janë dhënë vlerësime kuantitative të llojit të shkallës Likert nga 1 deri në pesë. Ky vlerësim kuantitativ korrespondon me shkallën e vlerësimit nga “nuk ka progres” deri në “plotësisht e zbatuar”.

Më poshtë janë kriteret specifike për secilin nivel të shkallës së Likertit në kontekstin e vlerësimit të arritjeve të Kosovës në zbatimin e Agjendës së Gjelbër:

Nuk ka progres (1):

- Nuk janë ndërmarrë veprime të rëndësishme drejt zbatimit të Agjendës së Gjelbër
- Asnjë dokument apo politikë e miratuar në lidhje me Agjendën e Gjelbër nuk është implementuar.
- Nuk ka ndryshime të dukshme në praktikat apo iniciativat për të promovuar qëndrueshmërinë dhe ruajtjen e mjedisit.

Progres i limituar(2):

- Janë ndërmarrë veprime minimale në drejtim të zbatimit të Agjendës së Gjelbër
- Një numër i pakët i dokumenteve ose politikave në lidhje me Agjendën e Gjelbër mund të jenë në zhvillim e sipër, por asnjë nuk është miratuar ose zbatuar plotësisht.
- Diskutimet fillestare ose planifikimi për iniciativat e Agjendës së Gjelbër mund të kenë filluar, por nuk ka prova konkrete për përparim të rëndësishëm.

Ka progres(3):

- Janë miratuar të paktën tre dokumente ose politika që lidhen drejtpërdrejt me Agjendën e Gjelbër. Kjo mund të përfshijë strategji, plane veprimi ose ndryshime legjislative.
- Ka shenja të dukshme të implementimeve, të tilla si pilot projekte ose iniciativa që demonstrojnë një përkushtim ndaj qëllimeve të Agjendës së Gjelbër.
- Angazhimi i akterëve dhe përpjekjet për rritjen e ndërgjegjësimit kanë filluar të fitojnë vëmendjen e publikut.

Progres i rëndësishëm (4):

- Janë miratuar dhe zbatuar dokumente dhe politika të shumta, duke ndikuar në aspekte të ndryshme të qëndrueshmërisë dhe ruajtjes së mjedisit.
- Ka dëshmi të implementimit të gjerë të parimeve të Agjendës së Gjelbër nëpër sektorë dhe akterë përkatës
- Shumica e qëllimeve dhe objektivave janë adresuar dhe është bërë përparim thelbësor në arritjen e tyre

Plotësisht e zbatuar(5):

- Të gjitha qëllimet dhe objektivat e listuara në indikator janë arritur dhe zbatuar me sukses.
- Janë krijuar politika, strategji dhe iniciativa gjithëpërfshirëse për të mbështetur qëndrueshmërinë dhe përpjekjet për ruajtjen e mjedisit.
- Agjenda e Gjelbër është plotësisht e integruar në praktikat përkatëse qeveritare dhe të organizatave, me një përkushtim të demonstruar për qëndrueshmëri afatgjatë.

Në fund, pas krijimit të matricës shtyllë-për-shtyllë, ne realizuam një analizë të brendshme në të cilën vlerësuam secilën shtyllë dhe dolëm me disa rekomandime përkatëse. Rekomandimet e theksuara do të jenë fokusi i përpjekjeve të avokimit në vitin e ardhshëm dhe një vlerësim i ekzekutimit të tyre do të përfshihet në vlerësimet pasuese të zbatimit të Agjendës së Gjelbër.

Dekarbonizimi: Klima, Energjia, dhe Mobiliteti (Shtylla 1)

Klima dhe dekarbonizimi janë ndër treguesit kryesorë të shtyllës së parë të Deklaratës së Samitit të Sofjes. Kjo Deklaratë parashtroi rëndësinë që shtetet e Ballkanit Perëndimor të dekarbonizohen deri në fund të vitit 2050. Vendet e Ballkanit Perëndimor janë zotuar të punojnë drejt synimit të vitit 2050 për një kontinent neutral ndaj karbonit së bashku me BE-në duke integruar politikë strikte klimatike dhe duke reformuar sektorët e energjisë dhe transportit.

Fatkeqësisht, Kosova çalon në zbatimin efektiv të politikave që adresojnë problemin e energjisë dhe ndryshimeve klimatike. Shtylla e parë e agjendës me këto dy elemente kyçe është fundamentale dhe jashtëzakonisht sfiduese për t'u zbatuar plotësisht nga vendet e Ballkanit Perëndimor. Në dokumentin e mëposhtëm do të shohim të gjithë elementët e shtyllës së parë të vlerësuar sipas metodologjisë së monitorimit të INDEP.

Korniza ligjore
Udhëzim Administrativ Qrk Nr. 16/2013 për Substancat që e Demtojnë Shtresën e Ozonit dhe Gazrat Serrë të Fluoruara
Udhëzim Administrativ MMPHI nr. 09/2023 për mënyrën e monitorimit të cilësisë së ajrit, mbledhjen e të dhënave, kriteret dhe metodologjinë
Udhëzim Administrativ Qrk Nr. 19/2013 për Qasje në Informata për Shpenzimin Ekonomik të Karburanteve dhe Emisionin CO ₂ të Automjeteve të Reja Personale
Udhëzim Administrativ Qrk Nr.20/2013 për Zbatimin e Mekanizmave Fleksibil për Zhvillim të Pastër
Udhëzim Administrativ Qrk Nr. 01/2016 për Mekanizmin e Përcjelljes së Emisioneve të Gazrave Serë
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 09/2015 për Bartjen e Emetimeve të Gazeve Serrë

Udhëzim Administrativ Qrk Nr. 14/2018 për Kapjen dhe Depozitimin e Dioksidit të Karbonit në Formacionet e Përshtatshme Gjeologjike	
Ndryshimi dhe Plotësimi i Udhëzimit Administrativ MMPH Nr. 08/2013 për ndërtimet për të cilat nuk kërkohet leje ndërtimore	
Ligji Nr. 08/L – 025 për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja	
Ligji për Ndryshime Klimatike	(në fazën e miratimit)

1.1. Politikat për Klimë dhe Dekarbonizim

Në fushën e klimës dhe dekarbonizimit, Kosova nuk ka bërë progres të mjaftueshëm në vitin 2022. Një nga arritjet më të mëdha në këtë drejtim ka qenë miratimi i Strategjisë së Energjisë 2022 – 2031. Dokumenti është publikuar për konsultim publik në qershor 2022 dhe është miratuar në Dhjetor 2022. Strategjia parasheh që deri në vitin 2030 të rinovohen dy njësitë e Termocentralit, “Kosova B” dhe së paku një njësi e Termocentralit, “Kosova A”, kjo për të rritur kapacitetin prodhues së paku 540 MW për bazë ngarkese dhe kapacitet rezervë 360 MW. Deri në vitin 2031, qeveria do të synojë të mbulojë të paktën 35% të konsumit të energjisë nga Burimet e Rinovueshme të Energjisë (BRE). Deri në vitin 2031, pritet të gjenerohen 1600 MW energji nga BRE përmes zhvillimit të termocentraleve të reja, duke përfshirë 600 MW erë, 600 MW diellore, 20 MW biomasë dhe të paktën 100 MW kapacitet nga përdoruesit vetë- prodhuesit. Sipas Strategjisë së Energjisë 2022-2031, Kosova deri në vitin 2025 do të përgatitet edhe për vendosjen e një sistemi për përcaktimin e çmimit të karbonit. Të ardhurat e siguruara nga taksimi i karbonit me këtë strategji parashikohen për krijimin e një fondi që do të nxisë investimet në burimet e rinovueshme të energjisë, mbështetjen për konsumatorët në nevojë si dhe masa të tjera në funksion të një tranzicioni të drejtë [2] . Por deri më tani nuk kemi parë një zbatim adekuat të kësaj strategjie. Sfidat tjera përfshijnë, mosmiratimin e Ligjit për Ndryshimet Klimatike, mungesën e Strategjisë së Dekarbonizimit dhe largimin nga qymyri, mungesën e një Plani Kombëtar të Energjisë dhe Klimës.

[2] Strategjia e Energjisë 2022-2031 <https://me.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/04/Shqip-Strategjia-e-Energjise-e-Republikes-se-Kosoves-2022-2031.pdf>

*Burimi: Avdulla Pirçe - zyrtar i ministrisë për ndryshime klimatike

Sektori i energjisë në Kosovë është përgjegjës për 86% të emetimeve të gazeve serrë, që do të thotë se procesi i dekarbonizimit duhet të fillojë aty[3]. Mungesa e zbatimit të strategjive në fuqi do t'i bëjë të paarrtshme objektivat e Agjendës së Gjelbër.

1.1. Politikat për Klimë dhe Dekarbonizim	Statusi	Shkalla e zbatimit
Përafrimi me Ligjin e BE-së për Klimën sapo të miratohet - me një vizion të qartë për neutralitetin klimatik deri në vitin 2050	Ka progres	3
Vendosja e objektivave largpamëse për energjinë dhe klimën për vitin 2030 në përputhje me kornizën e Komunitetit të Energjisë dhe acquis të BE-së, si dhe zhvillimin dhe zbatimin e planeve të integruara për Energjinë dhe Klimën me masa të qarta të dizajnuara për të reduktuar emetimet e gazeve serrë në ekonomi të Ballkanit Perëndimor duke integruar klimën e veprimeve në të gjitha politikat përkatëse sektoriale	Progres i limituar	2
Përgatitja dhe zbatimi i strategjive të përshtatjes klimatike për të rritur qëndrueshmërinë përmes investimeve për mbrojtjen e klimës dhe për të siguruar një integrim më të madh të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike me reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë	Nuk ka progres	1
Vazhdimi i harmonizimit me Skemën e Tregtimit të Emetimeve të BE-së, si dhe puna drejt futjes së instrumenteve të tjera të çmimit të karbonit për të promovuar dekarbonizimin në rajon	Nuk ka progres	1
Rritja e mundësive për të vendosur zgjidhje të bazuara në natyrë për të zbutur dhe përshtatur ndryshimet klimatike	Nuk ka progres	1
Në funksion të nisjes së Paktit Evropian për Klimën, shqyrtoni zhvillimin e një mekanizmi të ngjashëm në rajon ose mundësitë që rajoni të marrë pjesë në këtë nismë	Progres i limituar	2

[3]Fondi Monetar Ndërkombëtar, Letra e Vlerësimit të Bankës Botërore për Reziliencën dhe Lehtësinë e Qëndrueshmërisë. E qasshme këtu: <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/journals/002/2023/200/article-A002-en.xml>

Rishikimi dhe rivlerësimi, aty ku është e nevojshme, i të gjithë legjislacionin përkatës për të mbështetur dekarbonizimin progresiv të sektorit të energjisë dhe për të siguruar zbatimin e plotë, veçanërisht nëpërmjet Komunitetit të Energjisë;	Ka progres	3
Bashkëpunimi në përgatitjen e një vlerësimi të ndikimit socio-ekonomik të dekarbonizimit në nivel të ekonomive individuale dhe rajonale me synimin e një tranzicioni të drejtë	Nuk ka progres	1
Zhvillimi dhe zbatimi i planeve të përshtatjes klimatike për rrjetet e transportit të ekonomive të Ballkanit Perëndimor dhe promovimi për përgatitjen dhe zbatimin e Planeve të Qëndrueshme të Lëvizjes Urbane për zonat urbane në Ballkanin Perëndimor	Progres i limituar	2

Në Kosovë është diskutuar në kuadër të grupeve punuese dhe Qeverisë draft Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës. Drafti PKEK është finalizuar dhe i është dorëzuar Sekretariatit të Komunitetit të Energjisë për shqyrtim në gjysmën e dytë të 2023.

1.2. Eficienca e energjisë dhe burimet e ripërtitshme të energjisë

Mbi 70 projekte në fushën e efijencës energjetike janë përgatitur nga Fondi për Efijencë të Energjisë dhe pritet të realizohen në bashkëpunim me komunat e Kosovës. Shembull i mirë për këtë është projekti për zbatimin e masave të EE në objektet sociale shumë-banesore gjatë vitit 2023. Pas procesit të përzgjedhjes janë përzgjedhur gjithsej 31 objekte të banimit social në gjithsej 14 komuna të Republikës së Kosovës: 3 në Skenderaj, 1 në Malishevë, 2 në Drenas, 2 në Gjilan, 1 në Istog, 2 në Obiliq, 3 në Kamenicë, 2 në Suharekë, 3 në Viti, 4 në Prishtinë, 2 në Klinë, 2 në Mitrovicë, 1 në Lipjan dhe 3 në Prizren[4].

Konsumi i energjisë në qershor 2023 është rritur me 4,73% krahasuar me qershorin 2022, dhe ky trend është kryesisht në sektorin e amvisërive [5]. Normalisht pritet që ky sektor të bëhet më efikas pasi të jenë vendosur masat e zbatuara nga thirrja e FKEE për subvencione.

[4] Fond i Kosovës për Efijencë të Energjisë webfaqja. E qasshme këtu: <https://fkee-rks.net/sq/perfundon-procesi-i-perzgjedhjes-se-projekteve-per-zbatim-te-masave-te-ee-ne-objekte-shume-banesore-sociale--2/>

[5] Agjencia e Statistikave të Kosovës, Statistikat e Energjisë në Kosovë. E qasshme këtu: <https://askapi.rks-gov.net/Custom/1419e544-2c45-4f14-ba8f-d81a982987b8.pdf>

1.2. Efienca e energjisë dhe burimet e ripërtritshme të energjisë	Statusi	Shkalla e zbatimit
Prioritizim i efiençës së energjisë dhe përmirësimi i saj në të gjithë sektorët.	Progres i limituar	2
Mbështetja e skemave të rinovimit të ndërtesave private dhe publike, sigurimi i financimit adekuat dhe zbatimi i plotë i Direktivës së Performancës Energjetike të Ndërtesave (përshtatur me kornizën e Komunitetit të Energjisë)	Ka progres	3
Rritja e përqindjes së burimeve të rinovueshme të energjisë dhe sigurimi i kushteve të nevojshme të investimit, në përputhje me acquis dhe objektivat e BE-së dhe Komunitetit të Energjisë.	Progres i rëndësishëm	4
Përpjekje serioze për uljen dhe heqjen graduale të subvencioneve të qymyrit, duke respektuar rreptësisht rregullat e ndihmës shtetërore	Nuk ka progres	1
Pjesëmarrja në Iniciativën për rajonet e qymyrit në tranzicion në Ballkanin Perëndimor.	Progres i rëndësishëm	4
Zhvillimi i programeve për adresimin e varfërisë energjetike dhe skemat e financimit për rinovimin e shtëpive familjare dhe sigurimin e standardeve bazë të jetesës.	Nuk ka progres	1
Mbështetja e investimeve në prodhimin dhe teknologjitë e energjisë së rinovueshme, si dhe masat për reduktimin e emetimeve dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në bujqësi.	Nuk ka progres	1

1.5. Infrastruktura

Mirëmbajtja e infrastrukturës, dixhitalizimi dhe bashkëpunimi rajonal mbeten ndër sfidat kryesore me të cilat përballlet fusha e infrastrukturës. Kosova ka treguar progres duke themeluar organin kombëtar të hetimit për transportin hekurudhor, por përparimi më i madh mund të vërehet në transportin rrugor, me pak vëmendje kushtuar transportit hekurudhor.[6]. Strategjia e Transportit Multimodal u miratua në maj 2023; megjithatë, Plan i Veprimit për 2023-2025 në lidhje me këtë strategji ende duhet të miratohet dhe zbatohet.

1.5. Infrastruktura	Statusi	Shkalla e zbatimit
Mbështetja e zhvillimit të infrastrukturës inteligjente, promovimi i teknologjive inovative dhe forcimi i bashkëpunimit ndërrajonal, siç demonstron nga inicitiva Korsitë e Gjellbërta/Korridoret	Progres i limituar	2
Zbatimi i planit rajonal të veprimit për reformat hekurudhore të miratuar nga partnerët rajonalë në vitin 2020	Progres i limituar	2
Identifikimi i rrugëve të transportit për mallrat nëpërmjet hekurudhave dhe rrugëve ujore të brendshme, si dhe zhvillimi i një plani të përgjithshëm për të zhvendosur trafikun nga rrugët në mënyra më miqësore ndaj mjedisit;	Nuk ka progres	1
Sigurimi i zbatimit të standardeve teknike të BE-së dhe dixhitalizimi i të gjitha mënyrave të transportit	Progres i limituar	2
Mbështetja në mënyrë aktive e zbatimit të planit rajonal të veprimit për lehtësimin e transportit, duke përfshirë pikat e tranzitit që lidhin ekonominë e Ballkanit Perëndimor, duke synuar operacionet e transportit me efikasitet të burimeve që do të kontribuojnë në reduktimin e emetimeve të CO2	Progres i limituar	2
Zbatimi i planit të veprimit të sigurisë rrugore si dhe planit të veprimit rrugor duke përfshirë mirëmbajtjen dhe përshtatshmërinë e rrugëve dhe sistemet inteligjente të transportit	Nuk ka progres	1
Përcaktimi dhe zbatimi i zgjidhjeve të qëndrueshme të lëvizshmërisë në nivel rajonal, duke përfshirë planet alternative të vendosjes së karburantit dhe ndërtimin e stacioneve të karburantit. Rritja e bashkëpunimit rajonal në fushën e zhvillimit të infrastrukturës alternative të karburanteve	Nuk ka progres	1

[6]Raporti për Kosovën 2022. E qasshme këtu: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Kosovo%20Report%202022.pdf>

Ekonomia qarkore (Shtylla 2)

Me një pjesë prej 70% të tregtisë rajonale, Bashkimi Evropian (BE) mbetet partneri kryesor tregtar për vendet e Ballkanit Perëndimor (BP) [7]. Siç e dimë, ekonomitë e BP-së kanë burime intensive, që do të thotë se prosperiteti i tyre ekonomik varet shumë nga nxjerrja, prodhimi dhe eksporti i burimeve natyrore. Mbështetja e tepërt në burimet fosile mund të çojë në sfida afatgjata të qëndrueshmërisë. Kur këto burime të jenë varfëruar, ekonomia mund të hasë vështirësi në tranzicionin në industri të reja, siç ilustron nga përpjekjet e Kosovës për të lëvizur drejt industrive më miqësore me mjedisin.

Kjo nxjerr në pah domosdoshmërinë që qeveria t'i japë prioritet nxitjes së një ekonomie qarkore brenda vendit. Tranzicioni në një ekonomi qarkore kërkon një mjedis politik dinamik dhe një kornizë rregullative të ndërtuar me kujdes, të cilën Kosova ende nuk e ka krijuar për sa i përket proceseve të qëndrueshme të prodhimit dhe kërkesave teknike. Megjithatë, në vitin 2023, Ministria e Mjedisit, Infrastrukturës dhe Planifikimit Hapësinor lansoi Udhëzuesin e Ekonomisë Qarkore. Ky udhërrëfyes do të shërbejë si një dokument bazë për të gjithë akterët, duke udhëhequr zbatimin e reformave më të thella në të gjithë sektorët.

Korniza ligjore
Ligji për mbeturinat
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 19/2013 për Qasje në Informata për Shpenzimin Ekonomik të Karburanteve dhe Emissionin CO2 të automjeteve të reja personale
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 20/2013 për zbatimin e mekanizmave fleksibël për zhvillim të pastër;
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 01/2016 për Mekanizmin e Përcjelljes së Emisioneve të Gazrave serë;
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 09/2015 për përcjelljen e emisioneve të gazeve serë;

2.1. Prodhimi i Qëndrueshëm dhe menaxhimi i mbeturinave

Relativisht vonë, në gusht të vitit 2022, Kuvendi miratoi Ligjin për Mbeturinat, duke e sjellë sistemin ligjor të Kosovës në përputhje me Direktivën evropiane për Sistemin e Mbeturinave. Megjithatë, zbatimi i këtij ligji ka ecur ngadalë. Për shembull, përkundër ndikimit të tyre të rëndë mjedisor, liqeni i depozitimit të hirit të qymyrit të Kompanisë Energjetike të Kosovës dhe deponia e Mirashit në Obiliq janë ende funksionale.

2.1. Prodhim i Qëndrueshëm	Statusi	Shkalla e zbatimit
Integrimi i Ballkanit Perëndimor në zinxhirët e furnizimit industrial të BE-së duke: o Ndërmarrë veprime vendimtare për përmirësimin e qëndrueshmërisë së prodhimit primar të lëndëve të para; o Zbatuar një qasjeje të ekosistemit industrial për të arritur një përmirësim të qëndrueshëm mjedisor dhe të balancuar ekonomik në të gjithë rajonin, veçanërisht për ekosistemet kryesore të qëndrueshme industriale si energjia e rinovueshme, digjitale, lëvizshmëria; dhe sektorë industrialë me burime intensive si turizmi, tekstilet, transporti, automobilat dhe industritë me energji intensive;	Progres i limituar	2
Zhvillimi i një strategjie të ekonomisë rrethore duke parë të gjithë ciklin jetësor të produkteve, parandalimin e mbetjeve, menaxhimin dhe riciklimin modern të mbetjeve, ripërdorimin, riparimin dhe riprodhimin;	Ka progres	2
Hartimi dhe zbatimi i nismave të orientuara nga konsumatori për rritjen e ndërgjegjësimit të qytetarëve për mbetjet, grumbullimin e ndarë dhe konsumin e qëndrueshëm;	Nuk ka progres	1
Të bëjë përparim të mëtejshëm në ndërtimin dhe mirëmbajtjen e infrastrukturës së menaxhimit të mbetjeve për qytete dhe rajone;	Ka progres	2
Përfundimi dhe zbatimi i një marrëveshjeje rajonale për parandalimin e ndotjes plastike, duke përfshirë adresimin në mënyrë specifike të çështjes prioritare të mbeturinave detare;	Nuk ka progres	1
Zbatimi i mëtejshëm i Strategjisë së Specializimit të zgjuar, agjenda e transformimit të orientuar nga lokaliteti dhe të udhëhequr nga inovacioni për qëndrueshmëri.	Nuk ka progres	1

Ndotja e ajrit, ujit dhe tokës (Shtylla 3)

Përdorimi joefikas i energjisë nga vendet e Ballkanit Perëndimor dhe mbështetja në konsumin e qymyrit kanë një ndikim të dëmshëm në ekologji, ndotje dhe ndryshime klimatike. Ndotja e përhapur në Kosovë, si dhe në vendet e tjera brenda rajonit, i atribuohet disa faktorëve, duke përfshirë termocentralet, objektet industriale që përdorin lëndë djegëse fosile, automjetet, pajisjet për ngrohjen e shtëpive dhe vendet e papërshtatshme të deponimit të mbeturinave. Kjo çështje është veçanërisht e theksuar gjatë stinës së dimrit.

Përpjekjet për të zbutur këto sfida mjedisore kanë shënuar progres, me zbatimin e iniciativave të ndryshme që synojnë monitorimin e cilësisë së ajrit, nisma të vogla private të BRE-ve si dhe përmirësimin e kapaciteteve të menaxhimit të mbetjeve. Megjithatë, duhen ende përpjekje gjithëpërfshirëse dhe të bashkërenduara si nga qeveria ashtu edhe nga sektori privat për të trajtuar në mënyrë efektive shqetësimet urgjente ekologjike dhe për të hapur rrugën për një të ardhme më të qëndrueshme dhe miqësore me mjedisin në rajonin e Ballkanit Perëndimor.

Korniza ligjore
Ligji për Mbrojtjen e Ajrit
Ligji për Mbeturina
Udhëzim Administrativ (Qrk) Nr. 19/2013 Për Qasje Në Informata Per Shpenzimin Ekonomik Të Karburanteve Dhe Emisionet Co2 të automjeteve të reja personale
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 20/2013 për zbatimin e mekanizmave fleksibël për zhvillim të pastër
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 01/2016 për Mekanizmin e Përcjelljes të Emisioneve të Gazrave serë;

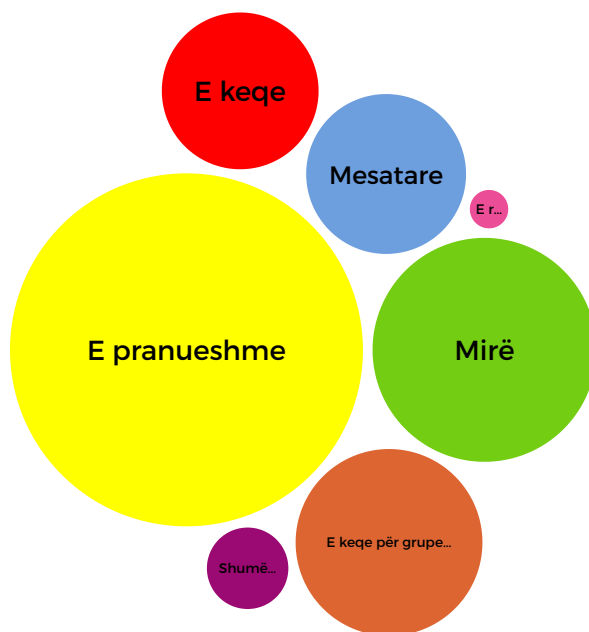
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 09/2015 për përcjelljen e emisioneve të gazeve serë;
Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 16/2013 për substancat që dëmtojnë shtresën e ozonit dhe gazrat serë të fluoruar
Udhëzim Administrativ MMPHI nr. 09/2023 për mënyrën e monitorimit të cilësisë së ajrit, mbledhjen e të dhënave, kriteret dhe metodologjinë

3.1. Ratifikimi i Konventës për ndotje ndër-kufitare dhe protokollet e saj

Ratifikimi i Konventës për ndotje ndër-kufitare dhe protokollet e saj	Statusi	Shkalla e zbatimit
Finalizimi i procesit të ratifikimit të Konventës për ndotjen ndërkufitare të ajrit me rreze të gjatë në secilën nga ekonomitë e Ballkanit Perëndimor	Nuk ka progres	1
Përgatitja dhe nënshkrimi i marrëveshjeve rajonale për ndotjen ndërkufitare të ajrit dhe ujit	Nuk ka progres	1

3.2. Ndotja e ajrit dhe menaxhimi i ujit dhe tokës

Ndotja e ajrit mbetet ndër sfidat kryesore me të cilat ballafaqohet Kosova. Në bazë të përllogaritjeve nga platforma e monitorimit dhe kontrollit të cilësisë së ajrit, në rreth 18% të ditëve të vitit cilësia e ajrit është e keqe, shumë e keqe ose tmerrësisht e keqe [8] . Figura e mëposhtme tregon mesataret e cilësisë së ajrit për 365 ditë të vitit.

Cilësia e ajrit në 365 ditët e fundit në Kosovë

Kosova miratoi Ligjin për Mbrojtjen e Ajrit në qershor të vitit 2022, por nuk ka ndërmarrë asnjë veprim korigjues për të reduktuar efektivisht ndotjen. Për më tepër, komuna e Prishtinës ka bërë disa përparime në fushën legislative. Plan i Veprimit për Cilësinë e Ajrit në Prishtinë ishte i hapur për reagime publike nga shtatori deri në fillim të Tetorit.

[8] Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës. E qasshme këtu: <https://ihmk-rks.net/?page=1,5>

3.2 Ndotja e ajrit dhe menaxhimi i ujit dhe tokës	Statusi	Shkalla e zbatimit
Zhvillimi dhe zbatimi i Strategjive të Cilësisë së Ajrit dhe rritja e përdorimit të teknikave më të mira të disponueshme në përputhje me Direktivën e Emetimeve Industriale;	Progres i limituar	2
Krijimi i sistemit adekuat të monitorimit të cilësisë së ajrit, duke përfshirë akreditimin e rrjeteve të monitorimit të cilësisë së ajrit;	Progres i rëndësishëm	4
Zbatimi i legjislacionit përkatës të BE-së në lidhje me ujin (Direktiva Kuadër e BE-së për Ujërat, Direktiva për Trajtimin e Ujërave të Zeza Urbane dhe Direktiva për Nitratet);	Progres i limituar	2
Modernizimi i infrastrukturës së monitorimit të ujit dhe arritja e statusit të mirë për të gjithë trupat ujorë	Progres i limituar	2
Ndërtimi i infrastrukturës së nevojshme për trajtimin e ujërave të zeza	Ka progres	3

Progresi në zbatimin e Agjendës së Gjelbër duket të jetë i kufizuar. Në raportin tonë të fundit të Agjendës së Gjelbër, ne theksuam nevojën për të përditësuar Strategjinë e Cilësisë së Ajrit 2013-2022, megjithatë ky përditësim nuk është realizuar. Ndërsa i afrohem fundit të vitit 2023, është e domosdoshme përditësimi dhe vlerësimi i Planit të Veprimit (2021-2023) për Menaxhimin e Integruar të Mbetjeve. Edhe pse një hap i vogël është bërë me miratimin e Ligjit për Parandalimin dhe Kontrollin e Integruar të Ndotjes në Kuvend, ky mbetet një zhvillim i pamjaftueshëm.

Sipas vëzhgimeve të Komisionit Evropian në Raportin e Progresit të Kosovës 2022, progresi është kryesisht i dukshëm në menaxhimin e mbeturinave organike, me disa komuna që zbatojnë pilot masa për grumbullimin e ndarë të mbeturinave dhe reduktimin e mbetjeve organike. Për më tepër, raporti thekson ekzistencën e një strategjie për ujërat për vitet 2017-2036, megjithatë thekson nivelin e ulët të përputhshmërisë me legjislacionin evropian dhe mungesën e një sistemi gjithëpërfshirës monitorimi.

Deficiti i dukshëm në aspekte të ndryshme të veprimeve për mbrojtjen e mjedisit rrjedh nga disa faktorë, duke përfshirë mospërfilljen e politikëbërësve për kërcënimet e afërta që vijnë nga ndryshimet klimatike, mungesën e vullnetit politik, burimet e pamjaftueshme njerëzore dhe financiare, rritjen e shpejtë dhe të parregulluar ekonomike që çon në ndërtime të pakontrolluara, moszbatimi i kriterëve për mbrojtjen e mjedisit, respektimi i pamjaftueshëm i sundimit të ligjit dhe korrupsioni i përhapur. Këto shqetësime janë përshkruar më parë në raportin e vitit 2022 'Kodicioni 27' dhe për fat të keq, ato vazhdojnë edhe sot e kësaj dite.

Sisteme të qëndrueshme të bujqësisë dhe ushqimit (Shtylla 4)

Bujqësia e qëndrueshme, ndër të tjera, nënkupton krijimin e një sistemi të sigurt ushqimor. Megjithatë, gjatë dy viteve të fundit, pasiguria ushqimore është rritur për shkak të ndryshimeve të rëndësishme globale, duke përfshirë rritjen e kostove të ushqimit, zgjerimin e popullsisë, zvogëlimin e disponueshmërisë së tokës, ndikimin e ngrohjes globale, fatkeqësitë natyrore, pandemitë dhe konfliktin e armatosur të vazhdueshëm në Ukrainë. Mbështetja e konsiderueshme në mallrat e importuara në Kosovë e përkeqëson kompleksitetin e kësaj çështjeje. Këta faktorë kontribuojnë së bashku në përshkallëzimin e çmimeve, inflacionit dhe sfidës së qytetarëve që nuk janë në gjendje të përballojnë artikujt ushqimorë të nevojshëm. Gjatë një viti, nga korriku 2022 deri në korrik 2023, indeksi total i harmonizuar i çmimeve të konsumit u rrit nga afërsisht 115 pikë në rreth 127 pikë [9]. Në të kundërt, çmimet e prodhimit mbetën relativisht të qëndrueshme krahasuar me një vit më parë. Inflacioni më i rëndësishëm i ushqimeve në dekadën e fundit ka ndodhur në gjysmën e dytë të 2022, duke arritur kulmin në 20%. Norma e inflacionit është ulur gradualisht që nga kulmi i tij, duke qëndruar aktualisht në nivelin 6.10%.

Korniza ligjore
Ligji për mbrojtjen e bimëve
Ligji për Ushqimin
Ligji për Bujqësinë Organike
Ligji për bujqësinë dhe zhvillimin rural
Ligji për produktet biocide
Ligji për sigurinë e përgjithshme të produkteve
Udhëzimi Administrativ (MBPZHR) - nr. 14/2023 për masat dhe kriteret e përkrahjes për zhvillimin rural për vitin 2023

[9] Ekonomia e Tregtisë, Indeksi i Çmimeve të Konsumit në Kosovë. E qasshme këtu: <https://tradingeconomics.com/kosovo/consumer-price-index-cpi>

Udhëzimi Administrativ (MBPZHR) - nr. 11/2023 për shfrytëzimin e produkteve pyjore jo-drunore
Udhëzimi Administrativ (QRK) nr. 07/2023 për ambalazhin dhe mbeturinat e ambalazhit
Udhëzimi Administrativ (MBPZHR) - nr. 03/2022 për mbrojtjen e peshqve në ujërat e peshkimit

4.1. Përafrimi me legjislacionin dhe standardet evropiane për bujqësinë sanitare dhe organike

Në qershor të vitit 2022, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural lansoi programin për zhvillim rural, bazuar në Strategjinë për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022- 2028, si dhe në disa ligje duke përfshirë Ligjin Nr. 03/L-098 për Bujqësinë. dhe Zhvillimi Rural, Ligji Nr. 04/L-090 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit Nr. 03/L-098 për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural, dhe Ligjin Nr. Kosova për vitin 2022. Në të njëjtën periudhë ka kaluar edhe ligji për pijet alkoolike. Këto përpjekje legjislative demonstrojnë përafrimin gradual të Kosovës me Politikën e Përbashkët Bujqësore të Bashkimit Evropian (CAP).

Për më tepër, Strategjia e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural për 2022-2028 është formuluar me synimin për arritjen e këtij objekti. Është e rëndësishme të theksohet se zhvillimi i bujqësisë është i lidhur ngushtë, drejtpërdrejt ose tërthorazi, me Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Agjendën 2030. Pothuajse të gjitha synimet në Agjendën 2030 janë të ndërlidhura me bujqësinë, duke përfshirë objektiva të tilla si çrrënjësja e varfërisë, siguria ushqimore, rritja e të ushqyerit dhe promovimi i bujqësisë së qëndrueshme, siguri i jetës së shëndetshme, promovimi i mirëqenies për të gjitha grupmoshat, arritja e barazisë gjinore dhe fuqizimi i grave dhe vajzave, nxitja e rritjes ekonomike të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse, dhe siguri i punësimit të plotë dhe të denjë [10].

[10] Kombet e Bashkuara, Objektivat për Zhvillim të Qëndrueshëm, E qashe këtu: <https://sdgs.un.org/goals>

Përveç harmonizimit të legjislacionit të Kosovës me rregulloret e BE-së, priorizimi i rritjes së konkurrencës në industrinë e bujqësisë për tregjet evropiane është thelbësor. Sfida kryesore përfshin transformimin dhe modernizimin e sektorit bujqësor. Një detyrë veçanërisht e rëndësishme për vendimmarrësit qeveritarë është të stimulojnë rritjen e produktivitetit, veçanërisht midis shumicës dërrmuese të fermave të vogla dhe të mesme[11] . Në Kosovë, përafërsisht 35 përqind e sipërfaqes totale të tokës së punueshme përbën tokë bujqësore që varion nga dy deri në pesë hektarë, e ndjekur nga kategoria e madhësisë prej pesë deri në dhjetë hektarë (21%), dhe pastaj një deri në dy hektarë (16%). Ngastrat më të vogla bujqësore janë më pak se 0,5 hektarë[12].

[11] Emine Daci-Zejnullahi, "Tipet e fermave bujqësore në Kosovë dhe konkurrueshmëria e tyre në treg (rajoni i Pejës, Gjakovës dhe Prizrenit)" 2017. E qasshme këtu:

https://uet.edu.al/wpcontent/uploads/2021/11/Emine_Daci.pdf

[12] Grupi i Bankës Botërore, Rritja e Produktivitetit Bujqësor, Nëntor 2021. E qasshme këtu:

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36899/P171951090fe880070be900ab47bbdb5fbe.pdf?sequence=1>

Mbrojtja e biodiversitetit dhe ekosistemeve (Shtylla 5)

Në pjesën e biodiversitetit Kushtetuta e Republikës së Kosovës Neni 52 Përgjegjësia për Mjedisin, përcakton "Natyra dhe biodiversiteti, mjedisi dhe trashëgimia kombëtare janë përgjegjësi e të gjithëve" në këtë drejtim Ligji themelor për Mbrojtjen e Natyrës Nr. 03 / L-233 GZK Nr. 85 me Nenin 1 përcakton se "natyra përfaqëson të gjithë diversitetin biologjik dhe peizazhor" kurse Neni 4 përcakton "natyra dhe vlerat e trashëgimisë natyrore janë me interes për Republikën e Kosovës dhe gëzojnë mbrojtje të veçantë".

Korniza ligjore
Ligji për Mbrojtjen e Bimëve
Ligji për pyjet
Ligji për gjuetinë
Ligji për bujqësinë dhe zhvillimin rural
Ligji për produktet biocide
Ligji për mbrojtjen e mjedisit
Ligji për vlerësimin e ndikimit në mjedis
Udhëzimi Administrativ (MBPZHR) - nr. 11/2023 për shfrytëzimin e produkteve pyjore jo-drunore
Udhëzimi Administrativ (MBPZHR) - nr. 03/2022 për mbrojtjen e peshqve në ujërat e peshkimit

Gjithashtu, në fund të vitit 2021, u miratua një strategji e re pyjore, që rrjedh nga Strategjia e BE-së për Pyjet 2021, duke njohur rëndësinë e pylltarisë si pjesë integrale e biodiversitetit. Kjo Strategji liston pesë objektiva strategjike[13]:

- 1.Përmirësimi i gjendjes së resurseve pyjore;
- 2.Mbrojtja e resurseve pyjore;
- 3.Përdorimi i qëndrueshëm dhe shumë funksional i resurseve pyjore;
- 4.Zhvillimi i kapaciteteve të sektorit të pylltarisë;
- 5.Digjitalizimi dhe përmirësimi i komunikimit.

Për më tepër, vlen të theksohet se është miratuar Plan i Hapësinor për Parkun Kombëtar Bjeshkët e Nemuna, duke shënuar një hap pozitiv në ruajtjen dhe menaxhimin e kësaj zone jetike natyrore. Megjithatë, një sfidë e vazhdueshme qëndron në mungesën e të dhënave gjithëpërfshirëse në lidhje me numrin e saktë të specieve bimore dhe shtazore, si dhe mungesën e aktiviteteve të rregullta për monitorimin dhe inventarizimin e zonave të biodiversitetit. Veçanërisht, Indeksi i Listës së Kuqe për Kosovën nuk është përditësuar që nga viti 2018.

[13]Raporti i Gjelber 2022, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural. E qasshme këtu:
https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/Raporti_i_Gjelber_20221.pdf

REKOMANDIME

Shtylla 1: Dekarbonizimi: Klima, Energjia dhe mobiliteti

01

Miratimi i Paketës Legjislative Gjithëpërfshirëse për Energjinë e Gjelbër

Miratimin e menjëhershëm të paketës së gjelbër të legjislacionit për energjinë, duke përfshirë Ligjin për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë, Planin Kombëtar për Energji dhe Klimë, Strategjinë e Dekarbonizimit, si dhe Planet Komunale për Energji dhe Klimë.

02

Balancimi i zhvillimit dhe përgjegjësisë sociale

Programi i prezentuar së fundmi për mbrojtjen e konsumatorëve të cënueshëm të energjisë elektrike duhet të marrë iniciativën për të zhvilluar një Plan veprimi për tranzicion të drejtë. Një plan i tillë duhet të shërbejë si udhërrëfyes për të siguruar që tranzicioni energjetik në Kosovë të ndodhë në një mënyrë që është e qëndrueshme dhe e barabartë.

03

Forcimi i Unionit të Energjisë

Bashkimi i energjisë, siç zbatohet me Shqipërinë, me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor, do të garantojë sigurinë e furnizimit, do të zgjerojë rrjetin, do të zgjerojë opsionet e liberalizimit të tregut dhe do të ofrojë rrethana më të favorshme për investitorët e huaj.

04

Ndërtimi i një rrjeti të avancuar të transmetimit dhe shpërndarjes për një integrim pa probleme të burimeve të ripërtitshme

Krijimi i një rrjeti të avancuar dhe efektiv të transmetimit dhe shpërndarjes për të lehtësuar integrimin e suksesshëm të burimeve të ripërtëritshme. Kompania e shpërndarjes duhet të publikojë një hartë aktuale të infrastrukturës për të informuar publikun dhe investitorët potencialë mbi gjendjen aktuale të rrjetit dhe potencialin për investime dhe riparime të ardhshme.

Shtylla 2: Ekonomia qarkore

01 Avokimi për veprim legjislativ për të përmbushur vizionin e ekonomisë qarkore

Qeveria duhet të ndërmarrë hapa të menjëhershëm për të ngritur një eko-fond ose për të ngritur një sektor për eko-investimet në kuadër të Fondit aktual të Efiçencës në mënyrë të tillë që parimi “ndotësi paguan” të zbatohet jo vetëm për qeset plastike, por për çdo produkt që lëshon ndotje brenda një kuadri të standardizuar të kostove për karbonin dhe ndotësit e tjerë.

02 Akademia dhe Shoqëria Civile bashkojnë forcat për të promovuar ndërgjegjësimin rreth ekonomisë qarkore

Për të rritur vetëdijen publike për rëndësinë e ekonomisë qarkore, akademika dhe shoqëria civile duhet të bashkëpunojnë ngushtë. Akademia duhet të integrojë sa më shpejtë që të jetë e mundur mësimet për ekonominë qarkore në të gjitha institucionet arsimore dhe të prodhojë literaturë të gjerë në përputhje me këto mësimet, ndërsa shoqëria civile duhet të organizojë evente dhe fushata të fokusuara në theksimin e rëndësisë së ekonomisë qarkore.

03 Krijimi i bonove të gjelbra dhe fondeve të investimeve për të nxitur iniciativat qarkore në sektorin privat

Ngritja e stimuljeve financiarë për nisma rrethore, të tilla si bonot e gjelbra, fondet e investimeve dhe stimuj të tjerë, mund të inkurajojë sektorin privat të kalojë në produkte, shërbime dhe zgjidhje të qëndrueshme

04 Standarde të unifikuara në prodhimin dhe përdorimin e produktit

Agjencia Kosovare për Standardizim duhet të udhëheqë koordinimin e përpjekjeve, në bashkëpunim me aktorët e tjerë ekspertë, dizajnerët dhe prodhuesit e sektorit privat, për të vendosur udhëzime dhe standarde gjithëpërfshirëse për prodhimin dhe përdorimin e qëndrueshëm të produkteve.

05 Integrimi i ekonomisë rrethore për zgjidhje të qëndrueshme dhe ndikim afatgjatë

Integrimi i parimeve të ekonomisë qarkore në proceset e prokurimit publik, duke inkurajuar blerjen e produkteve dhe shërbimeve me jetëgjatësi të zgjatur, ndikim të reduktuar në mjedis dhe efikasitet më të lartë të burimeve

Shtylla 3: Ndalimi i ndotjes së ajrit, ujit dhe tokës

01 Nevojitet Investim Urgjent për Filtrat e Ajrit në Termocentralet Kosova A dhe B

Kontribuimi në përpjekjet për reduktimin e ndotjes në termocentralet Kosova A dhe Kosova B. Si pjesë e tranzicionit drejtë energjisë së pastër, Qeveria e Kosovës duhet të shpejtojë investimet e nevojshme për të instaluar menjëherë filtrat e ajrit në termocentralet tona.

02 Kosova duhet të zbatojë politikën “ndotësi paguan” për reduktimin e gazeve serrë

Zbatimi i politikave “ndotësit paguajnë”. Disa qeveri brenda Bashkimit Evropian dhe më gjerë kanë zbatuar më parë tarifa për të taksuar emetimet e ajrit. Kosova duhet të ndjekë këtë shembull dhe të kërkojë që sektorët ndotës të reduktojnë emetimet e tyre të gazrave serrë.

03 Fuqizimi i Udhëheqësve të Ardhshëm Mjedisor

Rritja e resurseve financiare aktuale dhe ofrimi i ndihmës financiare për studentët e interesuar në ndjekjen e shkollimit në shkencat e mjedisit.

04 Përforcimi i Investimeve të Qeverisë në Iniciativat e Gjelbërta për një të ardhme më të gjelbër

Rritja e fondeve qeveritare për nismat që kanë për qëllim reduktimin e emetimeve të gazrave serrë. Këto nisma mund të përfshijnë zhvillimin e infrastrukturës me efikasitet energjie, prodhimin e energjisë nga burime të ripërtëritshme, zbatimin e planeve të mobilitetit të transportit për të ulur emetimet e CO₂, përmirësimin e menaxhimit të mbetjeve dhe deponive, menaxhimin më të mirë të pyjeve, krijimin e më shumë hapësirave të gjelbra dhe rritjen e vetëdijes publike.

Shtylla 4: Sisteme të qëndrueshme të bujqësisë dhe ushqimit

01 Integrimi i Shkencave Ekologjike dhe Sociale për një të Ardhmen të Qëndrueshme

Programet arsimore që theksojnë integrimin e shkencave ekologjike me shkencat sociale (të tilla si ekonomia ekologjike), përfshirjen e njohurive dhe përvojës tradicionale, vendase dhe lokale, adoptimin e qasjeve pjesëmarrëse dhe proaktive për hulumtim dhe inovacion, ndjeshmëri gjinore dhe promovimi i punësimit të të rinjve në “punë të gjelbra” mund të ofrojë mbështetje thelbësore për tranzicionet agro - ekologjike.

02 Zhvillimi barometrave të performancës për Sistemet e Qëndrueshme të Ushqimit

Zhvillimi barometrave dhe treguesëve të performancës që janë gjithëpërfshirës, realist dhe të mbështetur shkencërisht për sistemet e bujqësisë dhe ushqimit për të shërbyer si bazë për vlerësim, zbatimin e politikave dhe vendimet për investime. Këta barometra dhe tregues duhet të përfshijnë produktivitetin total të faktorëve të mjeteve të jetesës, raportin ekuivalent të tokës, multifunksionalitetin e tokave, gjurmën ekologjike të sistemeve ushqimore dhe, aty ku është e zbatueshme, ndikimin në organizmat e dobishëm, diversitetin dietik dhe rezultatet ushqimore.

03 Stimulime financiare dhe mbështetje për praktikatat e bujqësisë miqësore me mjedisin

Ofrimi i incentivave financiare për fermerët që implementojnë praktika të qëndrueshme bujqësore, si certifikimi ekologjik, metodat agro-ekologjike, ose praktikatat e konservacionit si mbjellja e sipërfaqeve me barishte dhe bujqësia pa lëvrim. Gjithashtu, sigurimi i mbështetjes financiare dhe logjistike për fermerët e vegjël dhe ata lokalë, pasi shpesh ata përdorin praktika më të qëndrueshme bujqësore.

04 Ndërtimi i rrjeteve lokale të ushqimit për ushqim të qëndrueshëm, sezonal dhe organik

Lehtësimi i krijimit të rrjeteve lokale të ushqimit dhe zinxhirëve të shkurtër të furnizimit për të promovuar konsumin e ushqimit vendor, sezonal dhe organik, duke reduktuar gjurmën e karbonit që lidhet me transportin në distanca të gjata dhe duke mbështetur fermerët dhe komunitetet lokale.

Shtylla 5: Ruajtja e biodiversitetit dhe ekosistemeve

01

Rigjallërimi i ekosistemeve

Alokimi i fondeve për projektet e restaurimit të habitateve, të tilla si ripyllëzimi, restaurimi i zonave të lagështa dhe rehabilitimi i habitateve ujore.

02

Prioritizimi i biodiversitetit në të gjithë sektorët qeveritarë për një të ardhme të qëndrueshme

Integrimi i çështjeve të biodiversitetit në të gjitha politikat përkatëse të qeverisë, duke përfshirë ato që lidhen me bujqësinë, transportin, energjinë dhe planifikimin urban.

03

Forcimi i partneriteteve për speciet migruese dhe ekosistemet

Bashkëpunimi me vendet fqinje dhe organizatat ndërkombëtare për të trajtuar çështjet e mbrotjes së ekosistemeve ndërkufitare, veçanërisht në lidhje me speciet migratore dhe ekosistemet e përbashkëta.

04

Zbatimi i masave rigorozë të kontrollit të prerjes për të mbrojtur integritetin ekologjik të Parqeve Kombëtare

Zbatimi i masave të rrepta kontrolli brenda parqeve kombëtare për të siguruar që përdorimi i pyjeve i përmbahet udhëzimeve për ruajtjen e zonës.

05

Vlerësime të rregullta të ndikimit mjedisor të projekteve

Kryerja e vlerësimeve të rregullta të ndikimit mjedisor për projekte zhvillimore të propozuara, duke u siguruar që çdo efekt negativ i mundshëm në biodiversitet dhe ekosisteme është identifikuar dhe zbutur në mënyrë adekuate nëpërmjet masave të përshtatshme të ruajtjes dhe restaurimit

